

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 9741/11

### בבית הדין הרבני האזורי אשדוד

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם שמן, הרב מיכאל צדוק, הרב אברהם מאיר שלוש

התובע: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר שלמה עמיר)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד לבנה מאיר)

הנדון: הפחתת מזונות

### פסק דין

לפנינו בקשה להפחתת מזונות.

#### תיאור העובדות

הצדדים התגרשו ביום י' אב תשס"ה (15.8.05) על פי הסכם גירושין מיום י"א תמוז תשס"ה (18.7.05) בו נקבע (סעיף 3) כי האב ישא בהוצאות ארבעת הילדים בסך **שלושת אלפים וחמש מאות ₪**. לטענת האב, זה כשנה שאינו רואה את בתו הגדולה, [ה'] (17), וכן הסדרי הראייה אינם מתקיימים כפי שנקבע בהסכם. בנוסף טען כי משתתף הוא בהוצאות שכר הלימוד והסעות של הבנים.

ב"כ המבקש הוסיף עוד כי הנתק בין האב לבתו נובע מחמת שהמבקש נשא אשה אחרת ולכך אם הבת מסכלת את הסדרי הראייה בין הבת לאביה. עוד ציין כי **האב משתכר כחמשת אלפים וחמש מאות ₪**, בעוד ששכר האם גבוה הרבה מעבר לזה גם לרבות כי בבעלותה משק הכולל דירה מושכרת ואף עוסקת היא בנדל"ן (שורות 8-12 לפרוטוקול מיום 18.6.13).

מנגד ב"כ המשיבה הכחישה את המיוחס לה. לדבריה הבת נמנעת מהסדרי הראייה בשל עומס לימודים (שורה 31 לפרוטוקול מיום 18.6.13) ואילו היה טוב לה עם אביה ודאי לא הייתה מבטלת את הסדרי הראייה. עוד ציינה כי **האם משתכרת כששת אלפים וחמש מאות ₪ נטו**.

בהודעת ב"כ האב מיום כ"ו חשון תשע"ד (30.10.13) ציין כי האב קיזז אלף ₪ מדמי המזונות מאחר ששולם שכר לימוד בעבור הבנים [א'] ו[אור'] (מהם סך שלושה עשר אלף בשנת תשע"ב בעבור הבן [א'] בישיבת [צ'], ומחצית מזה בתשע"ג כאשר האם נשאה בעלות מחצית השכר).

עוד ציין כי הבת [ה'] נמצאת בפנימייה למעלה מחמש שנים כאשר מימון הפנימייה ואף דמי כיס בעבורה מתקבלים באמצעות 'עליית הנוער'. לדבריו לאחרונה אף הבן [א'] מעדיף להתארח בשבתות חופשה אצל חברים מלקיים את הסדרי הראייה עם אביו.

בתגובת ב"כ האם מיום י"ג טבת תשע"ד (16.12.13) ציינה כי זה כשבע שנים שאין המבקשת עוסקת בנדל"ן, ואף המשק צובר הפסדים, כאשר מתנהל מאבק בינה לאחיה על משק זה. לדבריה האם אינה משכירה דירה אלא מחסן בלבד. עוד ציינה כי האם משתתפת במחצית שכר

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

הלימוד במוסד [צ'], ולטענתה גם השתתפות 'עליית הנוער' בצרכי הבת [ה'] היא מינורית ואינה כוללת הוצאות חריגות שמחציתן מוטלות על האב.

בהחלטת בית הדין מיום ט' אדר תשע"ד (9.2.14) התבקשה המשיבה להציג תלושי שכר של שנים עשר חודשי עבודתה, וכן דו"ח מס הכנסה מלווה בתצהיר על כל הכנסותיה בזמן הגירושין וכיום.

אכן, במקום למלא אחר החלטת בית הדין העדיפה ב"כ המשיבה לבקש ביום כ"ה אדר ב' תשע"ד (27.3.14) שבית הדין יקבע כי שכר לימוד אינו כמזונות, וכי השתתפות האב בשכר לימוד הילדים אינו מגרע מחובת האב במזונות. עם זאת מתגובת ב"כ המשיבה נראה כי אכן יחידת הדיור שברשות המשיבה אינה מחסן אלא דירה (סעיפים 17-18 שם) וזה שלא כטענתה בסיכומים (סעיף 6).

**בהחלטות נוספות מיום ו' ניסן תשע"ד (6.4.14) ומיום כ"ו אייר תשע"ד (26.5.14) חזר בית הדין וביקש מהמשיבה למלא אחר האמור בהחלטת בית הדין מיום ט' אדר תשע"ד (9.2.14) ולהציג את תלושי שכרה, אך החלטות בית הדין לא זכו לתגובה.**

בדיון מיום ג' תמוז תשע"ד (1.7.14) טענה ב"כ המשיבה 'אני מודה שלא שלחנו את המסמכים, מרשתי חששה שהוא יעשה מזה שימוש לרעה' (שורה 46 לפרוטוקול).

**בהחלטת בית הדין מיום ד' תמוז תשע"ד (2.7.14) נקבע כי שכר הלימוד ששילם האב בעבור הילדים יכול להתקזז מדמי המזונות שנקבעו בהסכם מאחר שדמי המזונות כוללים גם את שכר הלימוד, ובית הדין חזר וביקש מהמשיבה להציג את טופס 1301 למבקש ולבית הדין.**

אמנם גם לאחר החלטה זו לא טרחה המשיבה לחשוף את שהתבקשה, ואדרבה, ב"כ המשיבה הגישה ביום כ"ד תמוז תשע"ד (22.7.14) בקשה לשינוי החלטה באופן שדמי המזונות לא יכללו את שכר הלימוד.

אמנם מאחר שבית הדין דידן אינו ערכאת ערעור על ההחלטות שלו עצמו, לפיכך ולנוכח האמור בתגובת ב"כ המבקש מיום ט"ז אב תשע"ד (12.8.14) המקובל על בית הדין החליט בית הדין לדחות את המבוקש.

### דיון והכרעה

**כאמור, לדברי המבקש יש להפחית את חוב המזונות בשל שינוי נסיבות הדדי הן מאחר שכעת אין בידו לעמוד בסכום שנקבע בשל נישואיו והן בשל שמצבה של המשיבה שפיר ויציב. בית הדין ביקש במספר החלטות חוזרות כי המשיבה תחשוף את מצבה הכלכלי, אך המשיבה בחרה להתחמק ולא הציגה את שהתבקשה.**

### נתבע המתחמק להשיב לבית הדין

וידועים דברי רבנו הרא"ש בתשובה (סוף כלל ק"ז סימן ו ד"ה עוד שאלוהו וד"ה וכן) שכתב:

וצריך הנתבע להשיב על כל מה שישאל הדיין ואם אינו רוצה להשיב ומכסה ומעלים דבריו ומשיב תשובות גנובות כדי שלא יוכל הדיין לעמוד על אמתת הדין מה יעשה הדיין... וכיון שנראה לדיין שאם היה זה משיב על שאלתו היה הדבר מתברר ומחמת שלא יתברר הוא כובש את דבריו יעשה הדיין כאלו השיב ונתברר השקר ויחייבנו באומד הדעת אף על פי שאינו יכול לברר שקרו בכיבור מאחר שהעדר הביאור בא מחמת רמאותו שאינו רוצה להשיב על חקירות ודרישות... ע"ש.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ובבית יוסף (סימן טו – ד) ודרכי משה (טריב) הביאו דברי הרא"ש וכן פסקו גם הסמ"ע (סימן טו סק"ג) והש"ך (סק"ה) ובאחרונים שם. ולמד מזה בשו"ת אמרי יושר (סימן עו) שאף המתחמק לבוא לדין בכלל זה, וחשיב כמודה בטענות שכנגדו ע"ש.

והנה האם לא מילאה אחר החלטות בית הדין ואף ב"כ הצהירה בדיון מיום ג' תמוז תשע"ד (1.7.14) 'אני מודה שלא שלחנו את המסמכים, מרשתי חששה שהוא יעשה מזה שימוש לרעה' (שורה 46).

אמנם תגובה זו אינה מקובלת על בית הדין, שהרי לכל הפחות היה על המשיבה להגיב כן מידית ולא להלאות את בית הדין בהתחמקויות חוזרות ונשנות מהגשת המסמכים הדרושים.

זאת ועוד, גם לדברי המשיבה ניתן היה לחשוף את המסמכים לבית הדין כחומר חסוי הגלוי וידוע רק לעיני הדיינים, ומכל מקום הדבר ברור כי אי אפשר להסתתר מאחורי טענה זו ולהסתיר את המסמכים המבוקשים למרות בקשות חוזרות של בית הדין. דבר זה יכול ללמד על התנהלות שאינה כנה.

משכך הם פני הדברים לא נותר לבית הדין אלא לקבל את טענות המבקש ולקבוע את מזונות הילדים לפי ליכולתם של שני ההורים.

### חובת האב במזונות ילדיו

והנה הדבר ברור כי חובת האב לדאוג למזונות ילדיו היא באופן אבסולוטי ואין האם חייבת במזונות הילדים כלל, וכפי שנקבע בשולחן ערוך (סימן פב סעיף ה) 'אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן... הרשות בידה ונותנת אותם לאביהם או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב והם מטפלים בהם, אחד זכרים ואחד נקבות' ע"ש. הרי שאין האם חייבת כלל במזונות הילדים.

אכן, חוב האב במזונות ילדיו מדינא אינו אלא בקטנים מתחת לגיל שש אך מעבר לגיל זה אינו חייב לזונם אלא מכוח תקנת חכמים עד שיגדלו (סימן עא סעיף א). ותקנת הרבנות הראשית (שנת תש"ד) שיש לחייב האב במזונות בניו עד גיל חמש עשרה. ושוב תקנו מאוחר יותר (י"ג סיון תש"ס) להאריך את מועד חיוב המזונות עד גיל שמונה עשרה. וראה עוד בתוקף תקנה זו בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ד אבן העזר סימן טו וחלק ו סוף סימן לה) ובספר משנת הכתובה (פרק שלושים וארבעה סעיף מב) עש"ב.

### תקנת הרבנות הראשית

הן אמת כי בשו"ת משפטי עוזיאל (ח"ב אבן העזר סימן צב עמוד שס) כתב, שלפי תקנת הרבנות הראשית האב חייב במזונות ילדיו שמעבר לגיל שש כשם שחייב במזונות ילדיו הפחותים מגיל שש, ואין זה מדין צדקה בלבד, אלא בכלל חובת האב במזונות ילדיו ע"ש. ונמצא לדבריו כי חובת האב לזון את בניו עד גיל חמש עשרה (לפחות) היא חובה גמורה מדינא.

אמנם מרן הראש"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ח סימן כב) כתב להוכיח כי התקנה לא באה להפקיע דין צדקה מהאבות המשלמים מזונות לילדיהם, כרחם אב על בנים, אלא רק לכוף על המתאכזרים, וכן מוכח גם בפסקי דין רבניים (חלק ב עמוד 92 ועמוד 298 וחלק ג עמוד 172 וחלק ד עמוד 7 וחלק ה עמוד 336) ולפיכך מזונות הילדים שמעל גיל שש הם בכלל צדקה ואינם חובה מדינא עש"ב.

ומכל מקום גם חיוב מזונות בניו הקטנים ופחותים מגיל שש, שהוא חיוב מדינא על האב היינו רק לפי לצרכיהם ולא על פי עושרו של האב, שדווקא גבי מזונות אשתו דרשינן מדכתיב

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בעולת בעל, שעולה עמו וחייב לכבדה יותר מגופו, אבל בניו אם נותן להם כדי צורכן ההכרחי יוצא בזה (סימן עג סעיף ו ח"מ סק"ו ב"ש סק"ה) ע"ש.

ומהכלל אל הפרט, מאחר שכל ארבעת ילדיו של המבקש הם מעל לגיל שש ונמצא שחיוב האב במזונותיהם אינו אלא מדין צדקה, ובהתאם לגדרי צדקה המבוארים בשולחן ערוך יורה דעה (סימן רנ סעיף א) שפסק: 'כמה נותנין לעני די מחסורו אשר יחסר לו. כיצד, אם היה רעב יאכילוהו היה צריך לכסות יכסוהו... הגה ונראה דכל זה בגבאי צדקה, או רבים ביחד אבל אין היחיד מחוייב ליתן לעני די מחסורו, אלא מודיע צערו לרבים, ואם אין רבים אצלו יתן היחיד, אם ידו משגת' ע"ש.

### חובת האב והאם מדין צדקה

אמור מעתה כי נחלקו רבותינו בגדרי הצדקה של כדי מחסורו אשר יחסר לו האם זו חובה על גבאי הצדקה בלבד או זו חובה על כל יחיד ויחיד, אך לכל הדברות ודאי שאין זה חובה על האב בלבד, ולפיכך כאשר אין סיפק ביד האב לקיים לבדו צדקה זו יש לברר גם את האפשרויות העומדות לאם לדאוג לצרכי הילדים שהרי אף היא מחויבת במצות צדקה זו.

וכן מבואר גם בבית מאיר (סימן פב סעיף ה ובפתחי תשובה סק"ג) שכתב, דאף שזכות האם אחר שגמלתן לבניה לתת אותם לאביהם או להשליכן לקהל שיטפלו בהם כמבואר שם בשולחן ערוך, מכל מקום היינו דווקא באשה עניה שאין בידה לפרנסם אבל אשה עשירה לאו כל כמינה ע"ש.

וכיוצא בזה כתב מהר"י אייבשיץ בספרו בני אהובה (פרק כא מהלכות אישות הלכה טז) וזה לשונו:

ונראה דודאי אם האשה עשירה אף לאחר כ"ד חודש כופין את האם לזון בניה דהא כופין על הצדקה ואין לך צדקה גדולה מזה. ואם כן היא שיש לה חלב בדדיה ותוכל להניק הרי היא עשירה לדבר זה וכופין אותה כמו שכופים על כל צדקה.

ולפי דרכנו למדנו שאף בילדים הפחותים מגיל שש שוודאי חובת מזונותם על אביהם ואין האם חייבת כלל לזונם, אך מכל מקום כשהאב עני אינה פטורה האם מתורת צדקה כשיש בידה, ולכך כשאי אפשר לחייב את האב מדין צדקה יש לחייב את האם במזונות הילדים, אף בפחותים מגיל שש. וקל וחומר למזונות הילדים שמעבר לגיל שש כנודן דידן, שאף האב עצמו אינו חייב לזונם אלא מדין צדקה.

גם בשו"ת משפטי שמואל (ורנר, סימן יא) העלה דמזונות הבנים שעברו גיל שלוש עשרה מוטלים על האב רק מדין צדקה, וכשם שהאב חייב בצדקה זו גם האם מצווה על כך, והם שווה זכויות וחובות בדבר זה. וראה עוד בשו"ת משנה הלכות (חלק יז סימן סח). אכן, כשהאם נישאת לאחר יש לדון אי מצי בעלה השני לעכבה מלתת צדקה אף לקרוביה העניים או לבניה מהנישואין הקודמים ואכמ"ל.

גם בפסיקה אזרחית נקבע כי אף שהאב חייב לספק את מזונותיהם ההכרחיים של ילדיו הקטנים עד גיל חמש עשרה, אך אינו חייב לספק את מזונותיהם מעבר לצרכיהם ההכרחיים אלא מכוח דיני הצדקה, וחובה זו מוטלת על האב והאם יחד.

עוד נקבע כי חוב מזונות הילדים שמעל גיל חמש עשרה מוטל בחלקים שווים על כתפי האב והאם הן בצרכיהם ההכרחיים והן בצרכיהם שאינם הכרחיים מדין צדקה, ומשכך יש להתחשב בהכנסות שני ההורים כדי לקבוע את חיוב הצדקה. (ע"א 591/81 פורטגו נ' פורטגו פ"ד לו (3) 449, וכן בע"מ אוחנה נ' אוחנה 5750/03 לא פורסם).

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

הן אמת כי לפי המבואר שחובת האב במזונות ילדיו שמעבר לגיל שש היא מדין צדקה אין מקום לחלק בין צרכיהם ההכרחיים של הילדים לצרכים שאינם הכרחיים, וכפי שלא חלקו כן במזונות ילדים שמעבר לגיל חמש עשרה, והסכימו כי צדקה זו מוטלת בחלקים שווים על שני ההורים.

ואפשר דסבירא להו כדעת הרב משפטי עוזיאל הנזכר שחוב המזונות שעד גיל חמש עשרה הוא המשך לחוב המזונות שמתחת לגיל שש ולכך יש לחלק בין צרכים הכרחיים לשאינם כאלה, שהרי חובת האב במזונות הילדים שעד גיל שש היא רק כדי חייהם כנזכר בשולחן ערוך ולא עוד, ולפיכך ממשיכה חובתו של האב בצרכים הכרחיים של הילדים עד גיל חמש עשרה.

אכן לפי הסכמת הפוסקים שכל חוב המזונות שמעבר לגיל שש הוא בגדר צדקה, ואף לאחר תקנת הרבנות הראשית לא בטלה תורת צדקה זו, ומעתה יש לומר כי החל מגיל שש ואילך כל צרכי הילדים בין ההכרחיים ובין שאינם הכרחיים הם בגדר צדקה זו, ומשכך כאשר אין לאב אפשרות לקיים חובה זו לבדו חייבת האם בצדקה זו לדאוג למזונות הילדים.

### חובת האב על פי הסכם גירושין

ואף שיש לחלק ולטעון כי כל הני מילי לא יעלו ארוכה לנדון דידן בו המבקש התחייב בהסכם הגירושין לדאוג לפרנסת הילדים בסך שלושת אלפים וחמש מאות נה, וקבל זאת על עצמו בקניין, ומעתה אין מקום לגרוע או לשנות חוב זה כלל שהרי הוא נעשה ככל חוב ממון.

אולם יד הדוחה נטויה כי מקום יש בראש לומר שהסכם גירושין זה אינו יוצר חוב חדש על האב, אלא רק קובע את סכום החיוב המוטל על האב מכוח מצוותו לזון את בנו מדאורייתא או מדרבנן, ולעולם החוב נותר כדמעיקרא, והסכם זה אינו אלא בירור לסכום בו התחייב האב, ולפיכך ודאי שיש לדון בשינוי נסיבות מה הסכום הראוי בו אפשר לחייב את האב במזונות הילדים.

וכן יש ללמוד ממנהג בתי הדין הדנים בשינוי נסיבות מהותי שמכוחו אפשר לשנות את מה שנקבע בהסכם. והרי אילו הסכם הגירושין היה חוב ממוני חדש אותו קיבל האב על עצמו בקניין, מה מקום יש לדון בהפחתת מזונות בשל שינוי נסיבות, אלא ודאי מוכח כי ההסכם והקניין שעמו אינם יוצרים חוב חדש אלא רק מבררים את הסכום הראוי לחייב בו את האב ולפיכך כאשר השתנו הנסיבות יש לערוך 'חשיבה מחודשת' לחוב זה.

וכן יש ללמוד עוד גם ממנהג בתי הדין להפחית את דמי המזונות כאשר מי מהילדים יצא ללמוד בפנימייה ואינו נצרך עוד לכל קצבת המזונות שהטילו בית דין על האב, שיש להפחית את דמי המזונות מאחר שלא גרעו ילדים הנמצאים בפנימייה מילדים שנפלו להם נכסים שהאב פטור ממזונותיהם (סימן עא סעיף א).

ונחזי אנן שהרי אילו הסכם הגירושין היה חוב ממוני חדש, ודאי שלא היה פוקע חוב זה אף בשעה בה אין הילדים זקוקים למזונות, מאחר שכבר התחייב האב לזונם ודומיא דהמתחייב לזון את בת אשתו שאינו נפטר מחובה זו בכל מצב כדמוכח בכתובות (קא:) 'הנושא אשה ופסקה עמו שיזון את ביתה חמש שנים... ניסת לאחר ופסקה עמו שיזון את בתה חמש שנים... אחד זנה ואחד נותן לה מזונות'. ומבואר שאחר שקבל על עצמו לזון את בת אשתו אף אם כעת מזונותיה מסופקים על ידי אחר אין חיובו פוקע בזה.

ואם כנים אנו שהסכם הגירושין יצר חוב גמור וחדש על האב היאך כאשר הילדים בפנימייה נהגו בתי הדין להפחית את דמי המזונות, שכבר התחייב בהם האב. אלא ודאי מוכח שפיר שהסכם הגירושין אינו אלא קצבה בעלמא לעיקר החיוב שכבר מוטל על האב, ולכך כאשר אינו

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

מחויב בעיקר החיוב ממילא בטלה אף הקצבה שע"מו. (וראה עוד פסקי דין רבניים חלק יז' עמוד 311 ואילך, וכרך כ' עמוד 1 ואילך, ואין להוציא מהאב המוחזק, וע"ע במשנת הכתובה ח"א עמוד תשט).

ומינה נמי לנדרון דידן בו התחייב האב במזונות הילדים שמעבר לגיל שש, שחובה זו אינה אלא מדין צדקה ולפיכך כאשר אינו יכול לעמוד בחובה זו מהראוי שהאם שבידה לקיים חובה זו תסייע בידו לדאוג לצרכי הילדים.

ומאחר שהצדדים הסכימו כי הסכום הדרוש למזונות הילדים הוא שלושת אלפים וחמש מאות ₪, וסכום זה הוא בגדר צדקה הניתנת לילדים, לפיכך נראה לבית הדין כי האב יישא בשבעים וחמשה אחוזים מדמי המזונות הנזכרים שנקבעו בגדרי צדקה זו, והאם תישא בעשרים וחמשה אחוזים האחרים, באופן שהאב ישלם סך אלפיים שש מאות עשרים וחמישה ₪ (2625 ₪) וזאת מיום הגשת התביעה י"א אייר תשע"ג (21.4.13).

הנה החל מיום י"ז ניסן תשע"ד (17.4.14) הבת [ה'] הגיעה לגיל שמונה עשרה, ומשכך הדבר ברור שיש להפחית את חלקה מדמי המזונות הנזכרים שנקבעו בעבור ארבעת הילדים, ומאחר שבהתאם לדמי המזונות נמצא כי חלקו של האב בצדקה זו בעבור כל אחד מהילדים הוא בסך שש מאות חמישים וששה ₪ (656 ₪) לפיכך יש להפחית סכום זה מדמי המזונות באופן שמיום בו הגיעה הבת לגיל שמונה עשרה יעמוד חיוב המזונות בסך אלף תשע מאות שישים ותשעה ₪ (1969 ₪) בלבד.

הן אמת שב"כ המשיבה ביקשה כי דמי מזונות הבת הנזכרת יעמדו על שליש מיום הגיעה לגיל שמונה עשרה, אך מאחר שבהסכם הגירושין לא פורש כן, אף אם בערכאה אחרת יש נוהגים כן, אין לחייב את האב כעת בדבר שלא התחייב בו בשעת עריכת ההסכם.

לאור האמור מחליט בית הדין כדלקמן:

א. בית הדין מחייב את האב במזונות ארבעת הילדים בסך אלפיים שש מאות עשרים וחמשה ₪ (2625 ₪).

ב. חיוב זה הוא מיום הגשת התביעה י"א אייר תשע"ג (21.4.13).

ג. החל מיום י"ז ניסן תשע"ד (17.4.14) בו הגיעה הבת [ה'] לגיל שמונה עשרה, יעמוד חיוב המזונות בסך אלף תשע מאות שישים ותשעה ₪ (1969 ₪) בלבד.

ד. בהתאם לאמור, יש להפחית את חלקו של כל אחד מהילדים בהגיעו לגיל שמונה עשרה. מותר לפרסם את פסק הדין לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום ו' בתשרי התשע"ה (30/09/2014).

הרב אברהם מאיר שלוש

הרב מיכאל צדוק

הרב אברהם שמן